

[illegible]

اْلاَرْضِ
خَلِيفَةً (Bakara 30)
وَعَلَّمَ
اَدَمَ
اْلاَسْمَآءَ كُلَّهَا İnsanoğluna
tüm isimleri öğretmiştir.(Bakara 31) Bu iki yönlülük insana
istemlerinde özgürlük verir. Özgürlük ise ancak yeterli kapasite
ve güç varsa bir anlam kazanır. Ne melekler ne de hayvanlar bunlara sahiptir.
Sadece insan bu güç ve kapasiteye sahiptir. Bu durum, aynı zamanda insana
Allah’a karşı sorumluluk yüklemektedir. Yeryüzünün halifesi olmak,
onu idare etmek ve imar etmek yüksek kabiliyet ve ilimle, ilmi kavrayacak akıl nimeti ile
donatılmayı gerektirir. İlim en yüksek payedir. Ve bu paye insana verilen en
büyük onurdur. Ve ilk insan Hz. Âdem’den itibaren insanda mevcuttur.
Allah, meleklerden insana secde etmesini istemiş;
وَاِذْ
قُلْنَا
لِلْمَلَئِكَةِ
اسْجُدُوا ِ
لاَدَمَ
فَسَجَدُوآ
 "Âdem'e secde edin!" buyurmuş ve
اِلاَّ
‏اِبْلِيسَ biri
hariç bütün melekler ona hemen secde etmişlerdir. Esasında insan meleklerden
farklı bir fitrata sahip olarak hatta onlardan daha üstün makamlara
yükselebilmeye aday olarak yaratılmıştır. Allah’ın emirlerine itaat ederse melekleri
bile geçebilecek özelliklere sahiptir ki, bu da insana en fazla yakışan onurdur.
Peygamberler de bizim gibi bir insandırlar. Şöyle buyrulur;
قُلْ
اِنَّمَا
اَنَا بَشَرٌ
مِثْلُكُمْ
“De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım.” (Kehf;110) İnsana bir melek değil de
kendi cinsinden peygamberler gönderilmesi, Allah’ın insana bahşettiği bir diğer
onurdur. Allah’ın Kuran’da “ey insanlar!” diyerek hitap etmesi de
insan onurunun Allah katında hangi değerde olduğunu göstermektedir. Allah’ın
insana hitabı adeta onunla konuşmasıdır ki bu, insanı değerli kılar. İnsanlığa
gönderilen bütün ilahi mesajlarda insanın manevi şahsiyetinin en önemli
ögesi olarak onurun korunmasına özel bir önem ve ağırlık verilmiş
bütün peygamberler de insanlık onurunun zedelenmemesi için mücadele
etmişlerdir. Tarihi süreç içerisinde insanlar, kendilerine gösterilen
istikametten çıkararak, bu onurun korunmasında gerekli titizliği gösterememiş tam
aksine insan onuru alaşağı edilmiş; insanlar zulüm derecesinde haksızlıklara, insani
olmayan muamele ve aşağılanmalara maruz kalmışlardır. İlahi çizginin son halkası olan
İslam da, insanı insan yapan değerler üzerinde hassasiyetle durmuş, Hz. Peygamber (s.a.v)
bu değerleri bizzat hayatında uygulayarak insanlığa ışık tutmuştur. İnsan onuru üzerine

konusurken öncelikle ahlak ve erdemden de bahsedilmeli, onurlu yaşama üzerine de konuşulmalı ve bunların ayrılmaz ilişkisi ön plana çıkarılmalıdır.

Kur’anın temel işlevi, insanlar arasındaki ilişkileri, adalet, merhamet, sevgi ve saygı gibi ahlaki ve insani esaslar üzerinde yüceltmek, yaşanılan hayatta zulüm ve hukuksuzluktan eser bırakmamaktır. Çünkü Allah, her varlığı kendi yaratılışındaki amaç ve hikmete uygun niteliklerle donatmış, onları daima iyiye ve güzele doğru yönendirerek, her şeye hedefini ve yolunu göstermiştir. Bu manada Kur’an, insan onurunu, yaşama hakkını ve özeli hayatın dokunulmazlığı da dahil olmak üzere bütün beşerî ilişkileri en ince ayrıntılara varıncaya kadar koruyan “en güzel söz, en güzel ilkeler” kitabıdır. Ayetlerden açıkça anlaşılıyor ki, insan, gerek şekil ve beden yapısı bakımından, gerekse şerefi yani manevî yapısı bakımından en güzel bir şekilde yaratılmış ve yaratıklara üstün kılınmıştır. Bu, öyle bir üstünüktür ki, Cenab-ı Hak, her şeyi onun emir ve hizmetine vermiştir. Bununla ilgili bir ayet şöyledir:

وَسَخَّرَ

لَك.ُمْ مَا

فِى

السَّمَوَاتِ وَمَا فِى

اْلاَرْضِ

جَمِيعًا

مِن.ْهُ اِنَّ

فِى ذَلِكَ

لاَيَاتٍ

لِقَوْمٍ

يَتَفَكَّرُونَ "Yüce Allah göklerde olanları, yerde olanları, hepsini sizin buyruğunuz altına vermiştir." (Casiye, 45/13) İnsanoğlunun hizmetine verilen şeyler, sadece maddî imkanlar değildir. İnsan, aklıyla, düşüncesiyle, konuşmasıyla, bilgisiyle, çalışarak ilerleyebilmesiyle yani manevî yönüyle de üstün kılınmıştır. Allah insana manevî yüceliklere erişebilme yeteneğini vermiş, ona düşünce planında en güzel rengi ihsan etmiştir. Bununla ilgili olarak ilahi kitabımızda şöyle buyurulmaktadır:

صِبْغَةَ

اللهِ وَمَنْ

اَحْسَنُ

مِنَ اللهِ

صِبْغَةً

وَنَحْنُ

لَهُ

عَابِدُونَ

 "Allah'ın verdiği renkten daha güzel renk var mıdır?" (Bakara, 2/138). Bilginlere göre bu ayetteki renkten maksat: "Yaratılışıyla insana verilen fitrat, hak dîne yöneliş ve insan ruhuna verilmiş iyi eğilimlerdir. [\[1\]](#) İşte insan, Yüce Allah'ın doğuştan kendisine verdiği bu iyi eğilimleri geliştirmek ve bu suretle hem Allah'ına hem kendisine, hem de diğer insanlara karşı vazifelerini yapmak durumundadır. Şayet bunu yaparsa, insan olarak, diğer varlıklara karşı, yaratılıştan üstün kılınan özelliklerini geliştirmiş olacaktır. Bunun aksi, bu özelliklerin giderek zayıflamasına ve yok olmasına yol açacaktır. İslam dini,

kuvvetli bir iman, gerçedil;eği aydınlatacak bilgi, yararlı işler ve güzel ahlak ile kişinin saygı değerlilik vasfını koruyabileceğini göstermiş; insanları kandırmekten, ırzı-namusu geçedil;iglenmekten, soyu bozulmaktan, vicdanı baskılardan alıkoyarak doğuştan verilen iyi eğilimlerin olumlu yönde gelişmesine ortam hazırlamıştır. Bu meseleyle İslam dini: "Can, mal, soy, akıl ve din"i, dokunulmazlığı olan ve titizlikle korunması gereken esaslar olarak göstermiştir. İslam dininin yayılmaya başladığı yıllarda yeryüzünde haksızlıklar, zulümler, yersiz kavgalar, cinayetler kol geziyordu; asiller, kâhaneler, beyazlar, siyahlar, hâmler, kâmler, zenginler, yoksullar, erkekler, kadınlar ayırımı acımasız bir şekilde varlığını hissettiriyordu. İslamiyet. İnsanın üstün niteliklerini zedeleyen ve manevî gelişmesine, iyi eğilimlerini geliştirmesine engel teşkil eden bu ayrımların yerine, derinlikli, alışkanlık, Allah korkusu, iyilikseverlik ve benzeri değerler koydu. Yani Allah katında geçedil;alışkan tembelden, iyi kâhaneler, câmler mert cimriden, edepli edepsizden, Allah'tan korkan korkmayandan, bilgili bilgisizden üstün kabul edildi. Peygamberimizin hadisine göre: "Yâ Allah, insanların şekillerine ve mallarına değil, kalplerine ve davranışlarına" bakar (Müslim, Birr, '34.), zengin-yoksul, siyah-beyaz, asil-kâhaneler ayırımı yapılamaz. İslam'a göre Allah katında insanlar, bir tarağın dişleri gibi eşittirler. Manevî üstün nitelikleri ancak takva iledir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

10;14;1570;1575;1614;1610;1617;1615;1607;1614;1575;1575;1604;1606;1617;1614;1575;1587;1615;1575;1616;1606;1617;1614;1575;1582;1614;1604;1614;1602;1618;1606;1614;1575;1603;1615;1605;1618;1605;1616;1606;1618;1584;1614;1603;1614;1585;1613;1608;1614;1575;1615;1606;1618;1579;1614;1609;1608;1614;1580;1614;1593;1614;1604;1618;1606;1614;1575;1603;1615;1605;1618;1588;1615;1593;1615;1608;1576;1611;1575;1608;1614;1602;1614;1576;1614;1570;1574;1616;1604;1614;1604;1616;1578;1614;1593;1575;1614;1585;1614;1601;1615;1608;1570;1575;1616;1606;1617;1614;1575;1614;1603;1618;1585;1614;1605;1614;1603;1615;1605;1618;1593;1616;1606;1618;1583;1614;1575;1604;1604;1607;1616;1575;1614;1578;1618;1602;1614;1610;1603;1615;1605;1618;1575;1616;1606;1617;1614;1575;1604;1604;1607;1614;1593;1614;1604;1616;1610;1605;1612;1582;1614;1576;1616;1610;1585;1612; "Ey insanlar! Doğrusu biz sizleri bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki, birbirinizi kolayca tanıyasınız. Şüphesiz Allah katında en değerliniz O'na karşı gelmekten en geçedil;ok sakınanınızdır. Allah bilendir, haberdardır." (Hucurat, 49/13) Yeryüzünde insanların aradığı ve gerçedil;ekleşmesini isteği ortak değer adı ve eşitlik ilkesidir.

10;14;1570;1575;1614;1610;1617;1615;1607;1614;1575;1575;1604;1617;1614;1584;1616;1610;1606;1614;1575;1614;1605;1614;1606;1615;1608;1575;1603;1615;1608;1606;1615;1608;1575;1602;1614;1608;1617;1614;1575;1605;1616;1610;1606;1614;1604;1616;1604;1617;1614;1607;1616;1588;1615;1607;1614;1583;1614;1575;1569;1614;1576;1616;1575;1604;1618;1602;1616;1587;1618;1591;1616;

وَلاَ
يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاَنُقَوْمٍ عَلَىاَلاَّ
تَعْدِلُوااِعْدِلُواهُوَ
اَقْرَبُ
لِلتَّقْوَىوَاتَّقُوااللهَ اِنَّاللهَ
خَبِيرٌ
بِمَا
تَعْمَلُونَ
(Hud, 11/18; Şûra, 42/40; Mâide, 5/8.) İslâm’da fertler arasında ırk, renk, soy, sop, makam, mevki, fakirlik, zenginlik, şan, şöhret gibi hususlarda üstünük yoktur. (Bkz. Tevbe, 9/24–25; Kehf, 18/28,32–43; Taha, 20/131; Kasas, 28/76–82; Sebe, 34/35; Abese, 80/1–12). Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "İnsanlar Adem'in oğullarıdır, Adem'i de Allah, topraktan yaratmıştır (Tirmizî, Menakıb, 73; Ebu Davud, Edeb, 111., 3) "Ey insanlar! İyi biliniz ki Rabbiniz birdir; babanız birdir. Arab'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arab'a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza Allah'a bağlılık dışında hiçbir üstünüğü yoktur" (Ahmed b.Hanbel, Müsned, V, 411) Bir defasında Ebu Zerr-i Gıfarî hazretleri, Bilal-i Habeşî hazretlerine: "Kara kadının oğlu!" diye hakaret etmişti. Bu söz peygamberimize ulaşınca, Ebu Zerr'i: "Ey Ebu Zer! Sen onu anasından dolayı ayıplıyorsun öyle mi? Demek ki sen, içinde hala cahiliye ahlakı kalmış bir kişi imişsin!" diye azarladı. Ebu Zer (r.a) söylediği o sözden o kadar pişman oldu ki, yanağını yere koyarak: "Bilal yanağıma ayağıyla basmadıkça, başımı yerden kaldırmayacağım!" diyerek özür diledi. Hz. Bilal bunu yapmadan da özrünü kabul edeceğini söylemişse de Ebu Zerr'in ısrarı karşısında yanağına basmak zorunda kaldı. Hz.Osman'ın halifeliği sırasında bir sahabî, yine Ebu Zerr hazretlerini Rebeze'de görmüştü. Burası Medine'ye yakın bir köydü. Ebu Zerr'in ve hizmetçisinin üstünde aynı kumaştan birer gömlek vardı. Ona: İkisini birleştirip de kendine elbise yapsaydın ya!" deyince Hz.Ebu Zer, Peygamberimizden işittiği şu hadisi nakletti: "Hizmetçileriniz, Allah'ın, iradenize emanet ettiği kardeşlerinizdir. Kimin yanında hizmetçi bulunursa kardeşine yediğinden yedirsın, giydiğinden giydirsın. Onlara zahmetli bir iş yüklemeyiniz. Şayet yüklerseniz, kendilerine yardım ediniz. (Buhari, İman, 22; İtk, 15.) Hz. Peygamber, azad ederek hürriyetine kavuşturduğu Zeyd b. Harise'yi ve bu zatın oğlu Üsame'yi ordu kumandanlığına getirmişti. Siyah derili bir zat olan Bilal-i Habeşî'yi de camiinin müezzinliğine getirmiş, aynı zamanda önemli memuriyetlerde vazifelendirmişti. Peygamberimiz dadısı olan Ümmü Eymen cariyeye-hizmetçi statüsünde olup hürriyetine kavuşturulmuştur. Sevgili Peygamberimiz kendisine "Anneciğim, anneciğim!" diye hitab ediyordu. Köle ve hizmetçilerin değersiz sayıldığı bir zamanda, Peygamberimizin Ümmü Eymen'e "Anneciğim" demesi köklü bir düşünce değişikliğini müjdeliyordu. Bu düşüncenin esasını da: "Ne olursa olsun insanı insan olarak sevip saymak"

oluşturuyordu. Bir gün Zahir adında kötürüm bir sahabe Medine
çarsısında üzüm satmakta idi. Allah Rasulü (s.a.s) mübarek elleriyle
Zahir’in güzlerini kapayarak Zahir’i satıyorum alan var mı diye latife yaptı.
Zahir: ey Allah’ın Rasulü ben kötürüm birisiyim bana çok para
vermezler deyince, Allah Rasulü (s.a.s); sen ucuza gidecek bir varlık değilsin diyerek onu
onore etti. (Buhari/İman 5) Hz. Peygamber ve tebliğ ettiği yüce İslam dini insana ve insanlık
onuruna yeryüzünde hiçbir sistemin vermediği değeri vermiştir.
Müslüman her şeyden önce bir insandır, kendi onurunun ve sorumluluklarının
farkında olmazsa İslam’dan da uzaklaşır. Orta yol ve akılcılık sadece İslam’ın değil
aynı zaman da Müslüman’ın da özelliklerindendir. İnsanoğlu iyiyi
kötüden ayırt edebilecek bir akla sahip olduğundan bu varlıklardan
üstündür. Kur’an’da bu durum İblis’ın insana neden secde
etmediği ile açıklanır. (Sad 71-78) İnsan olmak hasebiyle, her
Müslüman’ın diğer Müslümanlara olduğu gibi Müslüman
olmayanlara karşı da belli bazı sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukları yerine getirmeyen
Müslümanlar günah işlemiş olur ve Allah tarafından cezalandırılırlar. Kişi, yaptığı
iyi işleri, güzel davranışları ve güzel ahlakı ile öz bir değere sahip olacaktır.
Nitekim: وَلِكُلٍّ
دَرَجَاتٌ
مِمَّا
عَمِلُوا
وَمَا
رَبُّكَ
بِغَافِلٍ
عَمَّا
يَعْمَلُونَ
"İşlediklerine karşılık her birinin dereceleri vardır"(En'am, 6/132) ayetinden, herkesin, yaptığına
uygun bir dereceye getirileceği ve mükafatlandırılacağı anlaşılmaktadır.
Özgürlük insan onuru ile aynı anlamdadır. Ve bu onur bir haktan ziyade, insanın
özünde bulunan bir cevherdir. İnsandan bu onur alınırsa geriye hayvan mertebesinde
bir varlık kalır. Özg&uumurlük açısından da böyüktür. İnsan, irade ve
özg&uumurlüğü varsa ancak insandır. Eğer ona herhangi bir fikir empoze
etmeye çalışılırsa, özg&uumurlüğü ortadan kalkacak ve insanlık onuru
zedelenecektir. İslam, insanlara fikir empoze etmeyi büyük bir g&uumunah olarak
görür. Mantiki temellere değil, kötürü kötürüne taklide dayanan
inançları da asla kabul etmez. İnsanlık onuru esasen kisilerin karşılıklı olarak bir birinin
hakkına riayet etmesi ve aralarındaki ilişkilerin g&uumuvene dayanmasıyla meydana gelir,
Bundan dolayı kâinatın efendisi (s.a.v.) söyle buyurmaktadır. Müslüman
elinden ve dilinden insanların emin olduğu kimsedir. (İbni Hacer, İsabe-423) Saygın bir konumda
bulunan ve yeryüzünün halifesi onuruna sahip olan insana saygı göstermek
onun hak ve hürriyetlerine saygı göstermekle başlar. Dünyada ve
ülkemizde yükselen değerler arasında “insan hakları” kavramı
gittikçe daha bir önem kazanmaktadır. İnsan haklarının toplumda hâkim olması
herkesin arzu ve isteğidir. Bu hakları insanlara kimse vermiş değildir, bundan dolayı da kimse
alamaz. İnsan, ilahi kudretin kendisine bahşettiği haklara sahip olarak onurlu ve insanca yaşamayı
arzu etmektedir. İnsan haklarının toplumda hâkim olabilmesi için ferde ve topluma
pek çok yükümlülükler düşmektedir. İslâm’a
göre herkes sorumlu olup üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmekle

görevlidir. İslâm dini, insana üstün bir değer vermekle beraber, onun erdemli ve onurlu bir şahsiyet olarak yetişmesi için gerekli tedbirleri almıştır. İslâm'ın istediği modelde insan yetiştiği takdirde insan hakları ihlallerinin asgariye ineceği kesindir. İnsan haklarının gövencesi bilyeyle kılınmış ve burada yatmaktadır. İnsan haklarıyla ilgili pek çok hadisten evrensel mahiyette ilkeler çıkarmak mümkündür. İnan, ibadet ve düşünce özgürlüğü, can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması mülki-gayri mülki herkes için geçerli olan hususlardır. İnsanlar arasında haksızlık, zulüm ve işkencenin her eşidinin yasaklanması, hak, adalet ve eşitlik gibi değerlerin hakim kılınması esastır. Hz.Peygamber, kişinin sahip olduğu hakların hangi niyetle ve ne adına olursa olsun gasp edilmemesi ve ihmalenmemesi gerektiği üzerinde ısrarla durmuştur. Ayten KOCAN [1]. (Bk.M.Yaşar Kandemir, Örnekle İslam Ahlakı, İstanbul 1980, 2.baskı, 94vd.d.,)

[İslam ve Hayat, Güncel Vaaz ve Hutbeler](#)